GANZ-MÁVAG DOLGOZÓK
LAPJA

244

KITEKINTÉS

FORRADALMÁR A KÖNYVTÁRBAN

Száz éve született Szabó Ervin

Szabó Ervin Ungváron járt gimnáziumba — itt jelent meg első nyomtatott bibliográfiai munkája, a gimnázium könyvtárának katalógusa — Pesten volt jogász, majd Bécsben folytatta tanulmányait. „Jogtudományi tanulmányaim során főképp közgazdaságtannal és e tudomány könyvészetével foglalkoztam. A német, a francia, angol és olasz nyelv ismerete képesített arra, hogy a szabályszerű egyetemi tananyagon túlterjedő speciális tanulmányokat folytassak" — írta abban az önéletrajzában Szabó Ervin, amelyet egy fővárosi könyvtárnoki állásra pályázva nyújtott be huszonhat éves korában, 1903-ban. Nem írta, nem írhatta bele ebbe a hivatali célt szolgáló önéletrajzba, hogy Bécsben nemcsak közgazdasági, statisztikai témák foglalkoztatták, hanem előbb Nietsche, azután Emerson, segített világnézeti, politikai Tolsztoj, majd Marx és Engels, végül pedig Kropotkin segített világnézeti, politikai fejlődésében és életre szóló barátságot kötött néhány Bécsben élő orosz emigránssal is.

A Bécsből hazatért fiatalember 1899 júniusában jelenteti meg első cikkét a Népszavában. A címe: „Hogyan lesz az ember forradalmár Oroszországban? Egy fiatal orosz emlékezései." Néhány hónappal később már vezető munkatársa a szociáldemokraták lapjának, a „Népszava Naptár" szerkesztője.

Van olyan munkája is, melyről budapesti elvtársainak, barátainak többsége mit sem tud. Előbb az Orosz Szociáldemokraták Külföldi Szövetsége magyarországi összekötőjeként dolgozik, majd orosz szociálforradalmár emigránsokat — Plehanov és Akszelrod mensevik társasága megbízásából — segített átjutni a cári birodalomba. Budapesten is át-átutazik egy-egy orosz forradalmár; rendőrség előtt rejtett lakást mindig Szabó Ervin szerez számukra.

A Népszava szerkesztőségéből kiválik, a Társadalomtudományi Táésaság és a minden progresszív irányzat szócsöveként szereplő folyóirat, a „Huszadik Század" egyik irányító vezetőjévé lesz. Ekkor kezd hozzá Marx és Engels válogatott művei magyarországi kiadásának összeállításához és szerkesztéséhez. Idézet Szabó Ervin előszavából:

„... mi sincs annyira ellentétben éppen a marxizmussal, a marxizmus módszerével és lényegével, mint bizonyos elméletekben, ugyancsak a marxizmus bármely elméleti tételében való vak hit, dogmatikus megrögződés. Semmi sem állandó, minden változik, fejlődik: ez a hegeli gondolat, mely a marxizmusnak alapja, termékeny forrása lett, nem veszítheti hatályát éppen a marxizmussal szemben... Én merem mondani, hogy ha marxista vagyok — természetesen a magam módja szerint — nem azért vagyok az, mert dogmatikus bornirtságban elzárkóznám a tudományok új megismerése elől, hanem azért tartom magam annak, mert tudományos gondolkodásom alapirányait ennek dacára is a marxizmus szabja meg."

1904-ben már Szabó Ervin szembefordul a Szociáldemokrata Párttal és vezetőségével. Ekkor jelent meg „Pártfegyelem és egyéni szabadság" című cikke. Az általa alapított frakció saját lapjában, a „Világosság"-ban adta közre ezt a tanulmányt, amely a párton belüli demokráciának sajátos, az akkori szociáldemokrata vezetés elképzeléseivel szöges ellentétes elképzelést vázolta fel, hangoztatva, hogy a párt, ha különböző vélemények nyilvánításának útját szegte, tönkretette fejlődésének lehetőségét. Szabó Ervin útja ekkor már elkanyarodott a Szociáldemokrata Párt útjától, szindikalista, anarcho-szindikalista gondolatok jelennek meg írásaiban.

Majd másfél évtized van még hátra életéből. 1918-ig nem lép fel éles szóval, nyíltan a hibásnak tartott pártvezetés ellen. Alighanem része volt ebben a visszahúzódásban többféle súlyos betegségének is, túl azon az invidualista beállítottságon, mely természete volt. Most a könyvtárszervező tudós lép előtérbe, a tanító, a nevelő, a később, a felszabadulás után róla elnevezett Fővárosi Könyvtár modern arculatának megteremtője.

De a forradalmár újra jelentkezik. Előbb antimilitarista írásokkal, majd gyakorlati antimilitarista tevékenységgel. Szabó Ervin ezután segít a szindikalista munkások, ellenzéki szocialista párttagok és forradalmár diákok kapcsolatteremtésében és elvállalja a szellemi irányítást.

A magyar forradalmi mozgalom folyamatosságáról beszél, ahol olyan harcosok állnak helyt, mint Korvin Ottó, Sallai Imre, vagy mint Végh Dezső, aki a harmincas években az „A Mi Utunk" című féllegális kommunista lap kiadását vállalta el, és 1945-ben Debrecen város első kommunista vezetője volt.

Mindanyian Szabó Ervin tanítványai, akik túlléptek az ő tévedésein, hibáin, a mozgalomtól idegen nézetein, és végig ott éltek, küzdöttek a legveszedelmesebb posztokon, az osztályharc fő frontjain a munkásosztályért.

Szabó Ervin pontosan tudta, hogy a magyar értelmiségnek melyik részét kell barátként, szövetségesként vagy akár harcosként megnyerni. Lukács György emlékezett arra, hogy a háború közepén Szabó Ervinnél találkozott Babits Mihállyal, Balázs Bélával és Gábor Andoral: arról tárgyaltak, hogy mit tehetnek a magyar írók a háború ellen. Szabó Ervin akkor már nagyon beteg. Néhány írásában üzen ugyan a magyar forradalmároknak, de 1918 kora nyarán fellobban régi tuberkulózisa és 1918. szeptember 30-án meghal. Még befejezi nagy művét, a „Társadalmi és pártharcok a 48—49-es magyar forradalomban" című tanulmányt, amely magyar földön csak a felszabadulás után jelenhetett meg. Még hírül veszi betegágyán, hogy a moszkvai Szocialista Akadémia — egyetlen magyarként néhány nagyhírű külföldi tudós társaságában — tagjává választja.

Lukács György azt mondta: három személyiség és életmű hatott leginkább fejlődésére: Ady, Bartók és Szabó Ervin. 1919. május elsején a Tanácsköztársaság Marxé és Engelsé mellé állíttatta a busa bajuszú férfi szobrát.